

University of Groningen

Het nieuwe komt na de oorlog

Renders, Hans

Published in:
Het Parool

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2023

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Renders, H. (2023). Het nieuwe komt na de oorlog. *Het Parool*.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Biografie Gerrit Kouwenaar

Het nieuwe komt na de oorlog

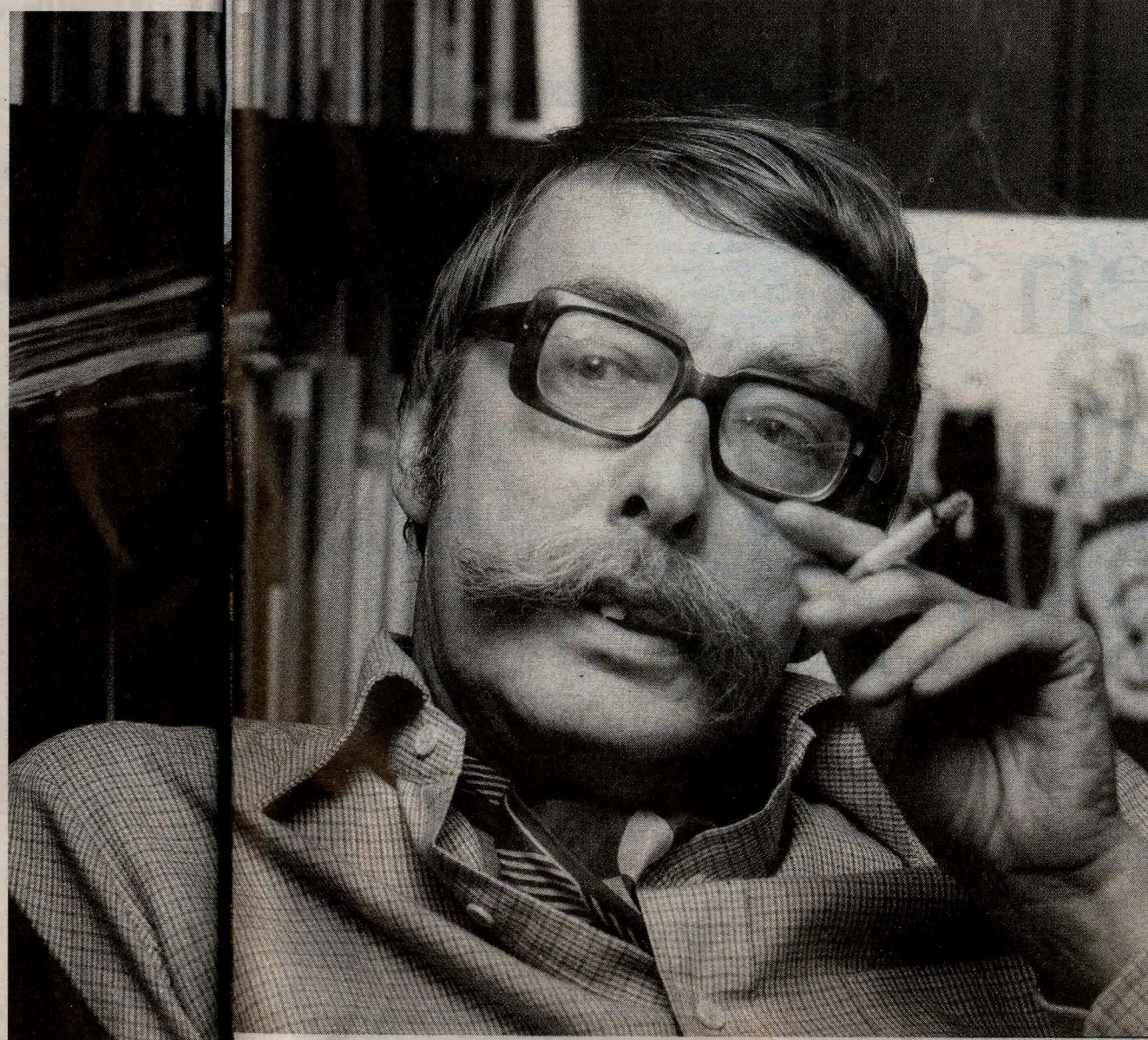
BIOGRAFIE
WIEL KUSTERS
MORGEN
WORDT
HET VOOR
IEDEREEN
MAANDAG
Cossee, €39,99
400 blz.

Gerrit Kouwenaar werd bekend als experimenteel dichter en kreeg in 1970 de P.C. Hooftprijs. Sinds zijn overlijden in 2014 leek hij vergeten, maar daar doen twee biografen afzonderlijk iets aan. Wiel Kusters trapt af met deel één van zijn biografie. Hopelijk weet hij zich in deel twee wat in te houden met het gebruik van lange citaten en uitputtende analyses van gedichten.

Zijn vader was de bekende journalist David Kouwenaar, maar zoon Gerrit wilde dichter zijn. Hij begon al op school poëzie te schrijven. Op het Amsterdams Lyceum liep het niet goed, daarom werd hij naar de hbs in Alkmaar gestuurd, en logeerde hij bij een oom en tante in Bergen. Niet vreemd dat hij juist daar een echte kunstenaar werd: aan de overkant woonde de schilder Henri ten Holt en de achterbuurman was dichter A. Roland Holst. Gerrit liet zijn haar groeien, ging alpinopetten dragen en rookte een pijpje.

David senior zag wel dat Gerrit op school niet gelukkig was. Via zijn journalistieke contacten kon hij een baantje regelen voor zijn zoon bij dagblad *De Zaanlander*. Maar zijn opzet slaagde niet. Gerrit bleef dichter en wilde publiceren. In 1941 liet hij zelf een bundel drukken: *Vroege Voorjaarsdag*. Zijn vader was zo ontroerd dat hij zijn achttienjarige zoon toestemming gaf de school te verlaten. Kouwenaar sr. was bovendien wel klaar met het schoolstelsel toen vanaf 1941 Joodse en niet-Joodse kinderen niet meer bij elkaar in de klas mochten zitten.

In november 1942 publiceerde Kouwenaar in het eerste nummer van het ondergrondse tijdschrift

→ **Biograaf Wiel Kusters heeft veel ongepubliceerd werk van dichter Gerrit Kouwenaar (hier in 1976) opgedoken.** FOTO NATIONAAL ARCHIEF/COLLECTIE SPAARNESTAD

schrift *Lichting* een gedicht onder het pseudoniem K. van Ritger. Hij woonde inmiddels in de Rozenstraat in Amsterdam. Op 11 mei stormden daar drie Nederlandse beambten van de Sicherheitsdienst de trap op. Onder luid gebrul doorzochten ze de kamer van Kouwenaar. Toen ze vroegen wat hij voor de kost deed, antwoordde deze: "Ik studeer."

Daar wisten de SD-ers wel raad mee: "Niks te studeren. In een concentratiekamp ken je studeren." Wiel Kusters schrijft in deel een van zijn biografie, over de oorlogsjaren, dat Kouwenaar waarschijnlijk verraden was door een NSB-familie die aan de achterkant van de Rozengracht woonde.

Kultuurkamer

Twee maanden na zijn arrestatie, in feite alleen vanwege een paar gedichten, werd Kouwenaar in juli 1943 overgebracht naar de Deutsche Untersuchungs- und Strafgefängnis in Utrecht. In afwachting van zijn proces hoorde hij welke vreselijke dingen gebeurden. Zo werd zijn medegevangene Lex Althoff, medewerker van het illegale *Parool*, met vijftien anderen gefusilleerd.

Dat lot bleef Kouwenaar bespaard, misschien omdat zijn advocaat in zijn verdediging aanvoerde dat de jonge dichter lid was van de Kultuurkamer. Hoe dat precies zat wordt niet duidelijk, alhoewel hij er later waarschijnlijk zijn vrijstelling van de Arbeitseinsatz aan te danken had. Kouwenaar zei daarover in 1988 dat die aanmelding buiten hem om 'geregeld' was. Waarschijnlijk is hem op verzoek een formulier ter aanmelding toegestuurd, maar heeft hij er niet op gereageerd.

Het nieuwe in deze biografie zit niet zozeer in de oorlogsjaren, maar in de jaren erna. Kouwenaar heeft altijd ontkend lid te zijn geweest van de CPN. Weliswaar, zo beweerde hij, schreef hij voor de partijkrant *De Waarheid*, maar lid van de communistische partij was hij niet. Kusters formuleert nogal omslachtig en daardoor mild over deze kwestie, maar uiteindelijk weet hij te melden op gezag van Kouwenaars zoon Marnix dat Kouwenaar wel degelijk lid was, tot 1953.

Wijwaterbakje

In augustus 1945 publiceerde Kouwenaar voor het eerst in *De Waarheid*. Hij werkte op de kunstredactie. Toen hoofdredacteur Anthoon Johan Koejemans in 1961 zijn memoires publiceerde, stond Kouwenaar daarin vermeld als een 'juweel' van de redactie.

Samen met verslaggever en latere volksschrijver Gerard van het Reve van *Het Parool* reisde hij naar Limburg, naar de Passiespelen in Tegeleen. Om geld uit te sparen sliepen de twee in één bed bij de plaatselijke dorpsonderwijzer. Boven het bed hing een wijwaterbakje. Toen de gastheer de kamer toonde, zei Van het Reve: "Dat is makkelijk, een asbakje boven het bed." Kouwenaar raakte bevriend met Van het Reve, ook al zou die laatste over hem zeggen: "Hij kan vrij leesbaar schrijven, maar zijn gedichten zijn flauwekul."

Toen de starre partijsecretaris van de CPN Paul de Groot even hoofdredacteur van de krant werd, kreeg Kouwenaar zijn congé. Maar een paar maanden later was hij alweer van de partij. Ook nadat Tsjecho-Slowakije in februari 1948 onder luid gejuich van *De Waarheid* onder Russische invloed werd gebracht, bleef Kouwenaar voor de krant schrijven. De laatste keer dat zijn naam in *De Waarheid* stond, was onder een protest tegen de vertoning van de film *Het IJzeren Gordijn*. Volgens de ondertekenaars zou vertoning van deze film een belediging van 'een bevriende natie' zijn, van de Sovjet-Unie dus.

Kusters heeft veel ongepubliceerd werk van Kouwenaar opgedoken. Dat is mooi, maar zijn uitputtende analyses van deze gedichten worden saai: 'De evangene die hier spreekt, weet zichzelf op deze wijze tijdelijk te redden, zodanig dat in de dissociatie zelfs een religieuze dimensie zichtbaar wordt.'

Ook komt het de leesbaarheid van deze biografie niet ten goede dat Kusters zoveel lange citaten opneemt. Hopelijk weet hij zich in het tweede deel wat in te houden. Ondertussen kan de Kouwenaarliefhebber zich tegoed doen aan een zojuist in *De Parelduiker* verschenen voorproefje van nóg een biografie van de dichter, door Arjen Fortuin. Zijn biografie verschijnt over drie maanden.

Hans Renders

Kouwenaar heeft altijd ontkend lid te zijn geweest van de CPN, maar dat blijkt niet waar te zijn